

KOMMENTARER: TRYGVE SÖDERLING

Problemet De Andra

1944, tätt i hämlarna på Paris befrielse från naziockupationen, skriver Jean-Paul Sartre en essä som inleds med följande "porträtt":

Om en människa lägger skulden för alla eller en del av sitt lands och sina egna olyckor på förekomsten av judiska element i folkgrupperna, om han föreslår att man ska råda bot på detta sakernas tillstånd genom att beröva judarna vissa av deras rättigheter eller genom att avskjuta dem från vissa ekonomiska och sociala funktioner eller genom att fördriva dem från riket eller genom att utrota dem alla, så säger man att han hyser antisemitiska åsikter.¹

Vidga ramen för citatet till också andra former av rasism, komplettera "judarna" med till exempel "invandrare", "muslimer" och "svartskallar", och vi får en fungerande beskrivning av ett hatprat vi ser prata på också i dag, också i Finland.

För Sartre är det en viktig poäng att den ideologi han beskriver inte ska ses som en idé eller "tanke". Den är snarare – med hans term – en *passion*. Enligt Sartre är antisemiterna "rädda för resonemang" och de lägger därför sig till med "en livsföring, där re-

sonemanget och sökande endast har en underordnad roll".

Med vår tids terminologi: faktaresistens som livsstil.

Det är bara på passionens plan som en sådan livsföring är möjlig, skriver Sartre. Antisemiten har "valt hatet, därför att hatet är en tro".

Rasism som en "tro" – analysen känns träffande. Samtidigt kan ordet "tro" fungera som påminnelse om att våra samhällen också tidigare tvingats handskas med omnipotenta, faktaresistenta ideologier. Organisationer som med hänvisning till obekräftade antaganden (mirakel, 'högre' väsen etc.) gjort anspråk på makten att skilja mellan rätt och fel sorts människor.

Religionernas makt bygger på tro och "passion", snarare än på tanke och erfarenhet: det är ingen slump att Vladimir Putin samarbetar med den ryska ortodoxa kyrkan, att Recep Tayyip Erdoğan driver på en islamisering av Turkiet och att stödet för Donald Trump i presidentvalet i Förenta Staterna var extremt starkt – 80% – i gruppen "white born-again or evangelical christian", som tros utgöra över en tredjedel av väljarkåren.

Om vi vill bekämpa dagens populism är det alltså skäl att reflektera över, och dra lärdomar av, hur de demokratiska samhällena historiskt sett har gått tillväga för att begränsa de religiösa institutioner-

¹ *Tankar i judefrågan*, övers. Holger Ahlenius 1948. Originallet, essän "Portrait de l'antisémite" ingick i *Les Temps Modernes* 1945 och utvidgades 1946 till boken *Réflexions sur la question juive*.

nas politiska inflytande. Det har aldrig skett utan att de sekulära krafterna organiserat sig. Föregångare i Europa var de franska upplysningsfilosoferna och kampen för *laïcité*, åtskillnad mellan civilsamhälle och kyrka, en religiöst 'färgblind' stat.

Inom alkoholpolitiken talar man om *harm reduction* – begränsning av skadeverkningar snarare än fundamentalistiskt tvång till spiknykterhet. På samma sätt har de idag relativt sekulära västeuropeiska staterna lyckats begränsa de religiösa rörelsernas inflytande inom de politiska institutionerna, utan att ta till totalförbud.

Hur få till stånd en liknande "sekularisering" när det gäller den populistiskt-rasistiska tron? Genom att förpassa dess röstsiffror tillbaka till marginalen.

Vårens kommunalval i Finland innebar en svindande reträtt för Grundfinnarna (Perussuomalaiset) medan uttalat antirasistiska partier gick framåt, framför allt de Gröna. Åtminstone här har trenden alltså för tillfället vänt.

Även om vi långtifrån kan slappna av och tro oss immuna mot den högerpopulistiska "tron", får man ändå anteckna att skola, utbildning, läsning och en rationell världsbild står relativt högt i kurs i Finland. Och även om våra media är långt ifrån några fora för blixtrande intellektuell debatt, hedrar det dem att våra rasister tycker lika illa om dem som Donald Trump tycker illa om *The New York Times*. Uppgiften att tidningen ökade med 276 000 digitala prenumerationer under oktober–december, troligen med stor hjälp av Trumps hätska utfall mot den, är uppmuntrande.

Uppmuntrande är också att i finländska medier se rubriker som faktiskt talar om trumpska lögner som lögner, utan låtsad opartiskhet. Där är läget bättre än för drygt 80 år sen, 1936, när en finländsk tidning kunde dras inför rätta för respektlösa tonfall om ett annat lands ledare. I ett kåseri av Elmer Diktonius ingick denna släng om Görings födelsedag:

Hitler lyste dock med sin frånvaro, och likaså Goebbels, och det kan ju bero på tillfällig ljusning i hjärnkontoret, men också på en bottenkänning i statskassan.

Trots att justitieministern fann att "statschefen Hitler blivit grovt förolämpad", klarade sig *Arbetarbla-*

dets ansvariga utgivare K-A Fagerholm den gången med böter.

Fränare saker än så kan idag sägas om utländska statschefer, också i stora media som *Helsingin Sanomat*, och till och med om amerikanska presidenter.

2000-talet har sett en nygammal polarisering växa fram, en motsättning som kan få en att nostalgiskt önska sig tillbaka till mera traditionell vänster-höger-politik – traditionell kapitalism mot socialism, inom rationella, demokratiska ramar. Idag öppnar den starkt irrationella högerpopulismen front efter front utanför denna spelplan, också i världens rikaste samhällen.

På ett globalt plan har Daesh, den så kallade Islamska Staten – högerpopulismens mest militanta form – stigit fram som den nya standarden för det radikalt Andra.

1970-talets europeiska vänsterterrorism – tyska Rote Armee Fraktion, italienska Brigade Rosse med flera – var ett oroande, men ur dagens perspektiv småskaligt försök att profitera på liknande passioner som dem Daesh idag satt i system.

Daesh är så hänsynslöst sig själva nog att 'alltar avstånd från dem, åtminstone verbalt. Att till exempel USA:s samarbetspartner Saudi-Arabien bygger på samma fundamentalistiska ideologi – i mångt och mycket är en reellt existerande, totalitär "islamsk stat" – det får IS extremism oss barmhärtigt nog att bortse ifrån.

Våra 'egna' populistiska rörelser intar tills vidare inte städer med vapenmakt, erövrar inte territorier, förslavar inte deras invånare. Men de innehåller fröet till samma extremism – tänk Soldiers of Odin eller Suomen Vastarintaliike, upphöjda i potens.

Frontlinjen verkar klar. Men polariseringen innehåller ett problem. För oss "civiliserade" människor är högerpopulisterna så enkla att vederlägga, på ren argumentationsnivå, att risken finns att vi faller i samma fälla som de: börjar betrakta motparten som en radikalt annan art, helt enkelt "de Andra".

Då ligger det nära till hands att överspelade begrepp som pöbeln, massan, packet vaknar till liv igen. Kanske under andra namn.

Det är viktigt att inse att den här polariteten – mellan 'oss' och 'dem' – inte är symmetrisk. Den

Smartaste populist-tipsen!

Finn din inre populist i femton enkla steg! De flesta makthavare och partier använder några av följande retoriska drag; konsten är att renodla dem! Lär av vår tids mästarpopulister! De har gjort oss tjänsten att blotta tekniken! Rentav övertydligt! (De skulle vara oerhört roliga parodier på sig själva om de inte hade makt!)

1. Tala BARNSPRÅK!
2. Tala enbart till dina KÄRNVÄLJARE, oberoende av publik! Journalisterna kommer du aldrig att övertyga! Men det är direktsänt, så prata som du skriver på Twitter!
3. UPPREPA, upprepa, upprepa!
4. Personifiera! Säg ”JAG” (*I will build ...*).
5. Använd HYPERBOLER! (*I will be the greatest job president God ever created!*)
6. Tyngdpunkt på PATOS: vädja till känslorna (*all those beautiful babies!*). Låt aldrig logos – sanning, konsekvens och koherens – stå i vägen för dina utspel (*Hillary gave away 20% of our uranium to the Russians!*).
7. Peka ut FIENDER! Skyll problemen på media, minoriteter, muslimer, mexikaner, miljörelsen, kvinnor, omvärlden, EU, det ”nazistiska” Tyskland och den förra regimen (*I inherited a mess!*).
8. TRAKASSERA! Avbryt! Häckla! (*Put her in jail!*)
9. INSINUERA! Strö ut förvirrande, dunkla antydningar (*There's something really bad go-*

ing on!) (Den verkliga effekten av Trumps försök till inreseförbud är att det låter förstå att alla muslimer är terrorister.)

10. Var OFÖRUTSÄGBAR! Variera rollen enligt mönstret ”good cop – bad cop”! Verka ibland även försonlig men bekymrad landsfader (om *New York Times: There's so much hatred. So much!*).
11. Hänvisa ständigt till ”FOLKET” som om det var en enda, odelbar helhet! I synnerhet om du stöds av bara en minoritet av folket!
12. Angrip (på ett verbalt plan) ”ELITEN”! Mörka att du de facto gynnar den, gynnas av den, själv är en del av den!
13. När kritiker påtalar dina lögner, stjal deras språk! Kalla faktagranskare för ”LÖGN-MEDIA”!
14. FLYTTA FOKUS! Om dina ryska kontakter avslöjas, gör snabbt ett sensationellt utspel i annan riktning (”Obama avlyssnade mig!”).
15. Om inget annat hjälper, håll andan och BOMBA.

Öva en kvart om dagen på vart och ett av dessa moment! (Oroa dig inte om det tar emot lite i början!) Vi garanterar snabbt resultat! Många som följt vårt enkla schema har nått helt fantastiska framgångar!

TS

handlar inte om två ”extremer”, trots att en betydande opinion i Finland, inklusive vår regering, tycks uppfatta den i såna termer.

Det finns ingen ”gyllene medelväg” mellan att utvisa flyktingar till krigszoner och att inte göra det. Du kan inte ”diskutera” med en motpart som tror på absolut Ondska och Godhet och som har bestämt sig för att du hör till de Onda. Du kan inte ”föra en dialog” med personer som vill sparka ihjäl dig.

Här har vi en svår balansgång. För även om det är livsviktigt att bekämpa lögnaktiga, förenklande, rasistiska diskurser, gör man det inte genom att stämpla dem som bär fram dem enligt samma manikeiska mall som de själva tillämpar. Man kan inte slåss mot rasism med ’alternativ rasism’, utan att själv bli rasist. Problemet med De Andra är att de inte är De Andra.

20.4. 2017